

Література

1. Варенко В. Духовно-моральні цінності українського народу в творчості В. Винниченка // *Зб. наук. праць. Літературознавчі студії Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка*. 2012. Вип. 32. С. 29–36.
2. Винниченко В. «Краса і сила». Київ, 1989. 752 с.
3. Коцюбинський М. *Твори в семи томах*. Київ, 1974. Т. 2. 380 с.
4. Михида С. Іронічно-саркастичне Intermezzo: В. Винниченко і М. Коцюбинський На лоні природи // *Наук. запис. Кіровоград. держ. пед ун-ту ім. В. Винниченка*. 2015. Вип. 142. С. 146–149.
5. Рева-Лєвшакова Л. Літературний неореалізм художньої творчості початку ХХ століття // *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. Одеса, 2018. Вип. 4 (48). С. 153–163.

Кондрашова Вікторія – студентка 3 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська проза ХІХ–ХХ століття, зарубіжна література.

Марина Курбатова

Наук. керівник – к. філол. н., доц. Ткаченко В. І.

ОСОБЛИВОСТІ ДРАМАТУРГІЧНОГО МИСЛЕННЯ В. ВИННИЧЕНКА (НА МАТЕРІАЛІ ДРАМИ «БРЕХНЯ»)

Буття, час, трагізм людського життя, самотність, відчай, страх, абсурдність ці екзистенціали, стали першорядними у драматургії Володимира Винниченка – одного з найбільш суперечливих драматургів-філософів у світовій культурі. Він прагнув осмислити загальнолюдські цінності життя особистості, суспільства. Світоглядна

позиція В. Винниченка характеризується синтезом неодновимірних підходів до їх осягнення.

Актуальність роботи полягає у з'ясування провідних особливостей драматургічної поетики автора в їх співвіднесеності з мистецькими тенденціями доби.

Спадщина В. Винниченка, як громадсько-політична, так і письменницька, далекі від однозначної оцінки і позначені категоричністю висловлювань критиків. Неоднозначне розуміння і витлумачення Винниченкової спадщини значною мірою спричинялися його власними ідейно-художніми пошуками, послідовними спробами урівноважити контрастні філософсько-світоглядні та естетичні доміанти доби.

Леся Українка писала про В. Винниченка: «Безталанний не може випадково виявити те, чого у нього нема. Тільки талант міг створити такі живі постаті, ці природні діалоги і, особливо, цю широку яскраву картину» [7, с. 122]. З цих коментарів зрозуміло, що людина, про яку йде мова, є непересічною особистістю. В. Винниченко займає виняткове місце в українській літературі і, особливо, в історії української драматургії та модерного театру. Його твори значною мірою сприяли модернізації тогочасного українського театру, виведенню його на європейський рівень. Своєю формою і змістом драми відтворювали своєрідну національну новаторську драматургію в душі новітніх течій європейської драми – драм Ібсена, А. Чехова, М. Метерлінка, К. Гауптмана, А. Стріндберга. Драматург розумів, що настав час європеїзувати український театр, тобто «надати йому філософської глибини, гостроти морально-етичних колізій, динамізувати дію...» [1, с. 80].

Його п'єси посіли провідне місце у репертуарах «Молодого театру», стаціонарного українського театру М. Садовського та драматичного театру ім. І. Франка. В останньому протягом 1920–1921 років йшли п'єси «Гріх», «Дисгармонія», «Великий Молох», «Панна Мара», «Співочі товариства». Твори драматурга були популярними не лише

в тогочасній Україні, але й за її межами. Літературознавець Г. Костюк зазначає, що з особливим успіхом у країнах західної Європи йшли драми В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий Ведмідь», «Закон», «Брехня». Знаменита італійська драматична актриса Емма Граматіка поряд з драмами Ібсена, Піранделльо, Метерлінка мала у своєму репертуарі й драму В. Винниченка «Брехня», з якою гастролювала в усіх столицях Європи [4, с. 48].

У кінці 20-х років радянський уряд піддав жорсткій критиці творчість В. Винниченка і суворо заборонив його твори. Їхня тематика, як і тематика інших творів драматурга, була традиційною – дослідження людської особистості, морально-психологічне випробовування внутрішніх сил людини у боротьбі за утвердження свого «я». Але інтерпретація цих тем і морально-етичні проблеми, що поставали з творів В. Винниченка були новаторством в українській літературі початку ХХ століття. П'єси В. Винниченка руйнували канони сценічного дійства, які плекав етнографічний, романтично-сентиментальний і водевільно-розважальний український театр. Герої цих п'єс прагнули незалежності від будь-кого і будь-чого: юрби, моралі, приписів, умовностей. Вони прагнули бути «чесними з собою». Але, як зазначав В. Винниченко, ніхто з його героїв не був по-справжньому «чесним з собою», оскільки вони лише прагнули цього.

Мабуть, найвлучніше з ранньої критики В. Винниченка-драматурга оцінив Г. Хоткевич: «Сильний талант, те, що він пише, невитримане, негармонійне, коструbate, але міцне і колоритне» [3, с. 141]. У його драмах – вся Україна, але його думки виходять далеко за межі національного. І як прозаїк, і як драматург він був серед тих митців, які прагнули піднести національну культуру до найвищого світового рівня.

Як драматург Володимир Винниченко працював невтомно, звертаючись до нових тем і проблем, не освоєних

ще українським театром, з'ясовуючи їх новою драматургічною мовою.

Вже з 1909 року його п'єси були у репертуарі українських і російських театрів, а згодом найвідоміші п'єси, довгий час не сходили зі сцени Берліна, Дрездена, Лейпцига, Рима.

Драми В. Винниченка – це стихія, бунт, виклик самому життю. Сміливістю тематики (свідомість та інстинкти, мораль і статеві проблеми, честь і зрада) драматург часто виходив за межі дозволеного. Керуючись принципом «чесності з собою», як і висловом Шопенгауера: «Філософові, як і поетові, мораль не повинна закривати правди», В. Винниченко піднімає завісу, проникає у найпотаємніші схови психології і проводить експерименти на людській душі.

Особливе місце серед драматичних творів В. Винниченка належить драмі «Брехня». Багатозначна драма, «оскільки вона містить в собі не одну неподільну й абсолютну істину, а багато локальних, конкретних правд» [5, с. 133]. Одне із прочитань п'єси може бути таким: легковажна зрадлива жінка, прикриваючи аморальну поведінку, заплутується у любовних романах і зрештою дістає заслужену кару – закінчує життя самогубством. Наталі Павлівні довгий час удається прораховувати можливі варіанти, тому вона легко дурить свого наївного чоловіка Андрія Карповича та закоханого поета Антося, якого змушена видавати за кузена.

«Брехня» – одна з найхарактерніших для В. Винниченка п'єс, де морально-філософська та етична проблематика органічно сполучається з «психологічним дослідженням в рамках подій, що розвиваються напружено», є «зразком поєднання творчих принципів традиційної та нової драми».

Розгортанню внутрішньо-психологічного конфлікту Наталії Павлівни, що подається у зв'язку з ідеями щастя, сенсу й мети людського існування та «чесності з собою», у

виставі, як і в драмі В. Винниченка, приділена основна увага. Психологічний портрет героїні – це модель внутрішньої вичерпаності людини (саме тому внутрішня вичерпаність Наталії Павлівни сублімується в зовнішню активність). У зв'язку із цим варто додати, що мотив внутрішньої вичерпаності персонажа В. Винниченка розвиває і в інших творах – драматичних («Гріх», «Закон», «Пригвожені», «Пророк»), прозових («Федько-халамидник», «Кумедія з Костем», «Бабусин подарунок» тощо).

Варто зауважити, що й фінал «Брехні» (самогубство – як доказ, як аргумент) навіяний розв'язкою у «Дикій качці».

Самогубство героїні В. Винниченка стає «моментом істини». В новому світлі раптом постають і любовні перипетії. Тепер уже, здається, ясно, що любов Наталії Павлівни має три іпостасі: любов-жалість, свідомо самопожертва (вона визначає її ставлення до чоловіка); любов-романтика, до якої додається й материнське начало (цей симбіоз почуттів виявляється в стосунках Наталії Павлівни з Тосем); любов-стихія, наслання, «демонічна» сила, яка приходить несподівано й фатально.

В. Винниченко не дає читачеві надійного ключа, тому щодо третьої іпостасі кохання цієї дивної жінки дослідникам доводиться висловлюватися гіпотетично.

Морально-етична проблематика твору В. Винниченка «Брехня» є частиною складної філософської проблеми. П'єса побудована на філософо-психологічній концепції. У ній уся увага зосереджена на внутрішньому житті героїв, яке завуальоване зовнішньою любовною колізією. Для цього В. Винниченко усунув на другий план побутові деталі та монологи. У розкритті теми твору важливе місце мають діалоги героїні з її сім'єю та закоханими в неї чоловіками. Драма змушує замислюватися над важливими моральними та філософськими питаннями,

але відповіді на них не дає. Що потрібніше – правда чи брехня? Порушена проблема залишається відкритою.

Драматургія В. Винниченка вирізняється гостротою проблем, глибиною психологічних екскурсів, відсутністю шаблонності, образним мисленням, неореалістичними тенденціями, модерном, символізмом, «новими горизонтами» і «обріями», з яких глядач має змогу проникати в глибини світу підсвідомості.

Кожна п'єса Володимира Винниченка приховує в собі загадку, яку неможливо розгадати, «розшифрувати код» до кінця.

У своєму творчому доробку В. Винниченко прагнув «художньо освоювати гострі соціально-політичні й моральні проблеми свого часу». Про нього, як драматурга, М. Вороний писав: «На нашій літературній обрії є постать, що вже довгий час приваблює загальну увагу. З боку одних вона викликає обурення і лайку, з боку інших – щире признание і навіть ентузіазм; байдужих немає, у всіх вона розбуджує глибокий інтерес до себе. Це постать Володимира Винниченка... Він признає обов'язковими для себе тільки закони творчості (ніяких, інших!) і творить інтуїтивно, – мислить образами, живими уявами (символами), не голими розуміннями. І коли він помиляється, то і самі помилки цієї складної, художньої натури без порівняння, цікавіші, ніж ліниві прояви шаблонної думки більшості» [2, с. 68].

Отже, можна зробити висновок що драматургія В. Винниченка вирізняється гостротою проблем, глибиною психологічних екскурсів, відсутністю шаблонності, образним мисленням, неореалістичними тенденціями, модерном, символізмом, «новими горизонтами» і «обріями», з яких глядач має змогу проникати в глибини світу підсвідомості.

Література

1. Винниченкові щоденники (1926–1951) чесність із світом і самим собою // Слово і час. 2000. № 7. С. 80–81.
2. Вороний М. Театр і драма : зб. критич. ст. з обсягу театр. мистецтва і драм. літ. Київ : Волосожар, 1913. 166 с.
3. Зінчук С. Володимир Винниченко (1880–1951) : Нові імена в програмі з укр. літ. : Посібник для вчителя. Київ : Освіта, 1993. С.125–145.
4. Костюк Г. Володимир Винниченко та його доба : дослідження, критика, полеміка. Нью-Йорк, 1980. 283 с.
5. Криловець А. Українська література перших десятиріч XX століття : навчальна книга. Тернопіль : Богдан, 2005. 256 с.
6. Листування М. Коцюбинського з В. Винниченком // Радянське літературознавство. 1988. № 2. С. 50.
7. Українка Леся. Зібр. творів : у 12 т. Київ : Наук. думка, 1975–1979.

Курбатова Марина – студентка 3 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: драматургія Володимира Винниченка.